

Alexis Kiven merkeissä

"Äksä" otsikossa ei ole painovirhe. Kirjallisessa Kuukauslehdessä n:o 2 vuodelta 1866 luemme: "Ote Näytelmä-kappaleesta: Karkurit. Näytelmä 5:ssä näytöksessä, kirj. Alexis Kivi." Kirjallisen Kuukauslehden miehet olivat Kiven ystäviä ja ymmärtäjiä, eräät heistä hänen lähimpiä ystäviään, niin että tiesivät kyllä, miten piti kirjoittaa.

Oululla on tänä syksynä aivan erikoinen syy muistaa Stenvallin Alexia, sillä niinkuin Liitossa jo mieliin palautettiin, on kulunut 90 vuotta Nummisuutarinäytelmän ensi esityksestä — Oulussa. Oulun ensi-ilta oli Nummisuutareiden "uurpremiääri" eli maailmanensi-ilta. Oulun osaksi tämä kunnia tuli pelkästään sattumalta. Kiertuepelillä aloittaneen Suomalaisen teatterin puheosasto vieraili Oulussa elo- ja syyskuussa, ja sattui niin, että valmisteltavana ollut Nummisuutarien ensiesitys saatiin kuntoon tuona aikana. Maisteri Alpo Routasuo, nouseva kriitikko-tahti 20 vuotta sitten, kirjoitti tapahtuman kunniakseen: "Nykyisinä, monessa suhteessa ankeina aikoina me tarvitsemme sitä kirkastavaa, sovitavaa ja vapauttavaa huumoria, jota pulppuilee Kiven kuolemattomasta näytelmästä ja joka kultaa niitä henkilöitä, jotka 70 vuotta sitten ensi kertaa ilmi elävinä astuivat suomalaisen teatterilyleisön silmien eteen." Mikäpä, etteivätkö sanat sopisi tähänkin päivään.

Kaksikymmentä vuotta sitten muutamat oululaiset hoksasivat tämän merkkipäivän. Luulen, että sen keksi Heimo Haikala, lämminsydäminen taiteenystävä, teatterimies, kriitikko ym. Hän innosti lähimmät ystävänsä, ja kun hän oli liittynyt jäsenenä vasta perustettuun Aleksis Kiven Seuraan, oli hänellä myös suhteet "ylöspäin". Niin puuhattiin juhla Kiven kuolemattomaksi osoittautuneen näytelmän "uurpremiäärin" muistoksi. Joskus syksyllä 1945 se juhla sitten järjestettiin. Oli rummutettu ja kuulutettu, ja luultavasti oli kierrelty öisiä katuja ja nastattu aviiseja piha-aitoihin, solanpääaitoihin ja ihmisten pytinkien puuseiniin. Juhlapuhujaksi oli lupautunut itse J. V. Lehtonen. Lehtonen, merkittävimpiä Kiven-tutkijoitamme, vaikutti professorina Helsingin yliopistossa. Professorit olivat siihen aikaan melko harvinaisia ilmeistyksiä Oulun katukuvassa, vierainkin, saati että meillä olisi ollut yhtäkään omaa professoria. Mitäpä ne Oulussa olisivat toimittaneet.

Tunsin Lehtosen vain ulkonäöltä, mutta lähdin mukaan, kun hänen ystävänsä Haikalan Heimo ja Tigerin Väinö lähtivät asemalle vastaan. Kävi kuitenkin niin, että myöhästyimme. Juna oli jo tullut. Olimme juuri sivuuttaneet Vikkulan talon Asemakadulla, kun huomasi vieraittemme jo ylittävän Kansankatua, Lehtonen keskeisenä hahmona. Lehtonen oli nimittäin kookas mies, rinta ku' ryöväri, muistelen. Samassa professori huomasi meidät, Mahtavana kaikui hänen äänensä: sieltähän ne Oulun petoeläimet tulevat! Samassa petoeläimet haikala ja tiikeri jo olivatkin vieraiden käsiä puristamassa. Muutaman tunnin kuluttua minun piti haastatella herroja, jotka istuivat Tervahovin Punaisessa kabinetissa. Totta puhuen siellä oli hieman tunnelmaakin, vaikka oli keskipäivä, mutta erinäisten mutkien ja tarkoitettua pitämäksi venähtäneen vierailun jälkeen pääsin juttua tekemään. Lehtosen seurueeseen kuuluivat mainio Kaarlo Urpelainen, sittemmin kauppaneuvos, Aleksis Kiven Seuran puheenjohtaja pitkän aikaa, perustajajäseniä, ja Eino Kauppinen, maisteri siihen aikaan, sittemmin tohtori, Kiven-tutkija hänkin.

Ilta hämärtyi nopeasti, tuli aika marssia Kaupungintaloon, jota siihen aikaan yleensä vielä puhuttelimme Seurahuoneeksi. Sen kauniissa juhlasalissa pidettiin Nummisuutarien 70-vuotisjuhla. Olin hieman jännittynyt, sillä tottapa puheen professori minun vaatimattoman käsitykseni mukaan olisi saanut ennen juhlaa kävellä mutkan nyky-Tervahovista oikian tervahovin paikalle ja takaisin. Sitä hän ei kuitenkaan ollut tehnyt. Niinpä Oulun "noplessi", jota istui monessa etupenkissä, ynnä me muu juhlarahvas saimmekin olla todistamassa sellaisen juhlaesitelmän. että niitä ei ole Oulussa monesti pidetty. Lehtonen, virkeä persoonallisuus, mainio puhuja, asiansa tietävä, puhui oululaisille estoitta ja lunteitta, pyhää intoa täynnä levittäen välillä kätensä kuin Iin Virkkula parhaina päivinään.

Oli juhlatunnelmaa. Tietysti esitettiin katkelma itse Nummisuutareistakin, Eskona vanha kunnan Uno Rautio. Muukin ohjelma oli arvokasta. Muistelen, että sinne ilmestyi myös Similän Aapo tuoreimpine sävellyksineen Mutta illallispyödyssä, joka keräsi koko Tervahovin pitkän salin päästä päähän, hallitsi ainakin viimeisillä tiimoilla

Martti Similä, joka lopuksi nousi keskele juhlapöytää, niin että frakinliepeet heilahtivat (mistä kun tuntuu, että Simi-Martti aina oli frakissa), ja johdi yhteisesti laulettuun — ellen väärin muista! — maakuntalaulun. Sellainen oli Martti Similä. Oulun, kotimaakunnan, suomalaisen kulttuurin merkeissä. Mutta Ammunet-vainaalla eli Arokylän Maunolla ja Sulho Rannalla tuli hieman kinaa siitä, kumpi oli oikiampi oululainen. Häviänä sitä ei tuntunut pitävän Rantakaan, vaikka ei ollutkaan saanut syntä Oulussa.

"Minä siivet selkääni saan ja pyllyyni pitkän pyrstön..."

P a n u

P.s. Sanoin "murrepakinassani", että en osaa sotkamoia, mutta kyllä minä silti tiedän, että Kainuussa-Sotkamossa ei määnä "saanaan", vaan saonaan. Koettakoonpa vielä painovirhepaholainen sotkea!

S:a